

Przemysław Waingertner

"Rozmowy w 'Tyglu Kultury" – dyskusja nt. stanu wojennego

Przegląd Nauk Historycznych 1/2, 280-282

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

sceny politycznej i niestabilność rządów, sukcesy autorytarnych rządów piłsudczykowskich. Zaliczył do nich: ustabilizowanie gospodarki u schyłku lat dwudziestych, wzrost międzynarodowego prestiżu Drugiej Rzeczypospolitej oraz wypracowanie koncepcji ideologii państwowej i wychowania państwowego. Następnie głos zabrali prof. K. Badziak i mgr M. Łapa, sygnalizując trudności, porażki i osiągnięcia gospodarki Polski międzywojennej oraz ukazując charakterystyczne dla niej tendencje. Kolejnym dyskutantem był mgr J. Walicki, który odwołując się do dziejów Ukraińców w Drugiej Rzeczypospolitej, wskazał na stosunkowo korzystną sytuację mniejszości narodowych w państwie polskim na tle ówczesnej Europy. Dyskusję podsumował prof. P. Samuś, który podkreślił znaczenie dyskusji naukowej dla wymiany naukowych osądów oraz formułowania nowych pytań badawczych.

Dyskusji towarzyszyła prezentacja książek, artykułów, wydawnictw źródłowych i prac zbiorowych, powstałych w wyniku badań, prowadzonych przez pracowników i współpracowników Katedry Historii Polski Najnowszej. Spotkała się ona z dużym zainteresowaniem uczestników panelu.

PRZEMYSŁAW WAINGERTNER
Uniwersytet Łódzki

Rozmowy w „Tyglu Kultury” – dyskusja na temat stanu wojennego

W dniu 9 listopada 2001 r. w studio rozgłośni Radio Łódź odbyła się w ramach cyklu *Rozmowy w „Tyglu Kultury”* dyskusja na temat stanu wojennego. Gospodarzem spotkania był redaktor miesięcznika „Tygiel Kultury” Zbigniew Nowak, a wzięli w nim udział łódzcy historycy – dr hab. Rafał Stobiecki, dr Sławomir Nowinowski, dr Leszek Olejnik i dr Przemysław Waingertner – oraz dr Marek Czyżewski z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego. Dyskusję otworzył Z. Nowak, informując o idei przygotowania numeru „Tygla Kultury”, poświęconego stanowi wojennemu. Prowadzący spotkanie dr hab. R. Stobiecki poprosił zebranych o ustosunkowanie się do następujących pytań: czym był stan wojenny dla rządzących

i rządzonych i jaką rolę odegrał w przemianach, dokonujących się w obozie władzy i w społeczeństwie? Czy stanowił cezurę w dziejach PRL? Jak prezentuje się obecnie stan badań nad stanem wojennym i jaki jest jego wizerunek we współczesnej świadomości społecznej? Doktor hab. R. Stobiecki zaproponował również dyskutantom refleksję nad głośnym tekstem Andrzeja Walickiego *Trzy patriotyzmy* z 1984 r.

Do ostatniego zagadnienia odniósł się dr M. Czyżewski, przypominając, iż A. Walicki wyodrębnił w swym eseju patriotyzm związany z demokracją szlachecką, łączący umiłowanie ojczyzny z dążeniem do suwerenności społeczeństwa; patriotyzm romantyczny, wyrażający się w idei powstańczej oraz patriotyzm oparty na realizmie, głoszący hasło obrony „interesu narodowego”, zakorzeniony w tradycji endeckiej. Dyskutant opowiedział się za interpretacją działań „Solidarności” w latach 1980–1981, jako przejawu pierwszego z nich, polemizując z wpisywaniem społecznego zrywu początku lat osiemdziesiątych w romantyczną tradycję powstańczą. Równocześnie zakwestionował możliwość upatrywania we wprowadzeniu stanu wojennego działania, wynikającego z obrony polskiej racji stanu, przejawu „pragmatycznego patriotyzmu”. W dziedzinie badawczej podkreślił słabe zainteresowanie socjologów fenomenem stanu wojennego.

Następnie głos zabrał dr P. Waingertner, który stwierdził, iż stan wojenny – dla partii komunistycznej ostatnia szansa na utrzymanie władzy – był dla społeczeństwa, przyzwyczajonego do bierności rządzących, szokiem. W obozie władzy wzmocnił on pozycję generała Wojciecha Jaruzelskiego, w środowisku opozycji pogłębił podziały na zwolenników i przeciwników kompromisu z partią komunistyczną. Dyskutant przeciwstawił się traktowaniu stanu wojennego jako cezury w historii PRL, podkreślając iż o upadku komunizmu w Polsce i całym bloku sowieckim nie zadecydował protest społeczny, ale bankructwo gospodarcze systemu. Podkreślił zdominowanie literatury przedmiotu przez wydawnictwa o charakterze źródłowym zauważając, iż nie znajduje w nich potwierdzenia teza, że stan wojenny zapobiegł zbrojnej interwencji sowieckiej w Polsce, dowodzą one natomiast zabiegów władz PRL o uzyskanie wojskowego wsparcia ze strony Związku Sowieckiego.

Kolejny dyskutant, dr L. Olejnik, podtrzymał zasadność traktowania stanu wojennego jako jednej z ważniejszych cezur w powojennych dziejach Polski, gdyż zamknął on okres społecznych nadziei na reformowalność socjalizmu. Stwierdził, iż po jego wprowadzeniu opozycja i władza przeszły długi i trudny proces ewolucji postaw – od działań konfrontacyjnych do uznania konieczności kompromisu

– co znalazło wyraz w przemianach języka oficjalnej propagandy i argumentacji opozycji. Zasygnalizował dominację w świadomości społecznej wizerunku stanu wojennego jako „mniejszego zła”, zapobiegającego wkroczeniu wojsk sowieckich. Omówił prześladowania, represje i utrudnienia w codziennej egzystencji Polaków, jakie nastąpiły po jego wprowadzeniu. Zwrócił uwagę na potrzebę zbadania zagadnienia życia codziennego w stanie wojennym.

Następnie głos zabrał dr S. Nowinowski, który podkreślił, iż cezurą było powstanie „Solidarności” jako wyłomu w totalitarnym systemie PRL i podnoszenie przez nią kwestii niepodległości, zaś stan wojenny był tylko kolejnym, spektakularnym i drastycznym środkiem represji, do którego sięgnęła zagrożona, nie posiadająca społecznej legitymacji, władza. Przeciwwstawił się interpretacji stanu wojennego jako działania podjętego w duchu „realistycznego patriotyzmu” wskazując, iż godził on w polski interes narodowy. Wskazał, iż skromna ilość literatury naukowej, dotyczącej stanu wojennego, sprzyja z jednej strony społecznej niewiedzy, z drugiej próbom zakłamywania historii przez przedstawicieli byłego aparatu komunistycznego. Podniósł także zagadnienie słabej znajomości problematyki stanu wojennego wśród młodzieży.

Dyskusję podsumował dr hab. R. Stobiecki. Podkreślił on istotne z punktu widzenia historyka niedostatki w dokumentacji archiwalnej, odnoszącej się do stanu wojennego. Zauważył też, iż okres po jego wprowadzeniu nie został wykorzystany przez władzę do wprowadzenia możliwych, zdecydowanych reform gospodarczych. Podniósł zasadność konfrontowania różnorodnych opinii i interpretacji stanu wojennego.

PRZEMYSŁAW WAINGERTNER
Uniwersytet Łódzki